

POLITIZOVÁNÍ ODBORNÉHO PŘÍSTUPU ŠKODÍ

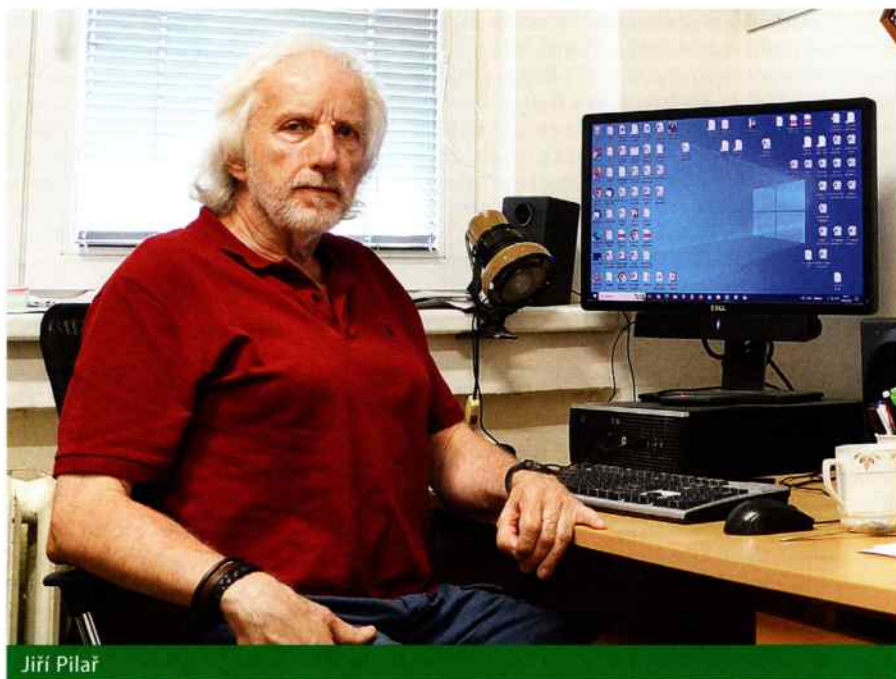
Žáci se vzájemně odlišují, ať se to někomu líbí, nebo ne

O změnách ve školství, které přinesl minulý školní rok a které se čekají letos, a o jejich dopadu zejména na speciální školství jsme hovořili s předsedou Asociace speciálních pedagogů a etopedem JIŘÍM PILAŘEM. Probírali jsme přínosy a rizika nové legislativy, boj o podobu rámcových vzdělávacích programů i postavení asistentů pedagoga.

modernizovat. Poskytl jsem ministerstvu školství jmenový seznam skutečných odborníků nejen s řídicí, ale především s koncepční invencí s tím, že by tato skupina mohla nový zákon připravit. MŠMT vytvořilo své pracovní skupiny, do jedné mě taky nominovalo, ale o odbornosti některých jejich členů a členek by se dalo s úspěchem pochybovat. Co to je za

Jaký byl minulý školní rok z hlediska speciálního školství?

Jedním ze zásadních témat, kterým jsme se v průběhu roku věnovali, bylo zapracování tzv. minimálních výstupů do nově připravovaných rámcových vzdělávacích programů. Nebylo to ale zdaleka jediné téma – měnil se zákon o pedagogických pracovnících a školský zákon nebo se připravovaly nové hygienické normy pro školy. Je fascinující, jaké nesmysly dokážou někteří politici vyprodukovat. Naše asociace se snaží s ministerstvem školství jednat, obvykle se dozvíme od jejich pracovníků, že chápou naše argumenty, někdy dostaneme příslib, že je do nových dokumentů zapracují, ale nic se nestane. Všechno je prostě pořád ovlivňováno trendem inkluze nastartovaným před osmi lety ministryní Valachovou a její pravou rukou Šimáčkovou Laurenčíkovou, která se svou verbální aktivitou vypracovala až do vysokých vládních pozic. Navíc někteří pracovníci ministerstva školství a Národního pedagogického institutu složité oblasti speciální pedagogiky, o které rozhodují, zcela nerozumějí. Vidět je to například při tvorbě RVP pro základní vzdělávání a na pokusu vytvořit nový zákon o ústavní a ochranné výchově, kde se ministerští sice snaží, ale efekt je zatím nulový. Když jsme stávající zákon před třinácti lety s kolegy psali, měli jsme jej hotový do roka a asi nebyl tak špatný, když vydržel až do dnešních dnů. Ministerstvo školství s věčným zá-
měrem zákona bojuje už mnoho měsíců a po nástupu ministra Mikuláše Beka do funkce letos v květnu předložený návrh porada vedení smetla ze stolu a vrátila k přepracování. Některé návrhy, které zákon obsahoval, nebyly špatné, byly ale nerealistické – třeba vytvoření ambulancí oddělení SVP v každém okrese. To by bylo fajn, jen si autoři neuvědomují, že není dostatek odborného personálu ani

Jiří Pilař

pro stávající střediska – je potřeba, aby odborníci v ambulancích prošli řadou terapeutických výcviků, pracuje se tam nejen s dětmi, ale i s rodiči... Ale nutno podotknout, že není všechno špatně. Pozitivně se například podle nás posunuje otázka postavení a činnosti asistentů pedagoga v běžných školách. Zatím to byl absolutní chaos a kdo si co urval, to měl.

Zmínil jste zákon o ústavní a ochranné výchově... Je podle vás nový zákon potřeba?

Určitě, musí reagovat na změny v posledních třinácti letech. Shodli jsme se s řadou velmi zkušených kolegů z praxe z různých oblastí (etopedi, psychologové, psychiatři, sociální pracovníci, odborníci napříč rezorty), že by bylo třeba legislativu

odborníky na danou problematiku z přízvaných ministerstev, když se s ní teprve chtěli seznamovat? Na druhé straně jsou na ministerstvu školství lidé, s nimiž se velmi dobře spolupracuje, problém je, že ani oni některé dobré návrhy nejsou schopni prosadit.

Dlouho se vede diskuze o tom, zda by se o oblast ústavní a ochranné výchovy mělo starat ministerstvo školství, nebo ministerstvo práce a sociálních věcí.

Nedávno jsem poskytl ministerstvu školství draft návrhu mezirezortního systému provázanosti a koordinace ochrany dětí a podpory rodin za ponechání dosavadních dílčích kompetencí, které v současnosti fungují. Na takové mezirezortní komisi, která by obecně spadala pod MPSV,

by se podíleli zástupci ministerstev, které se oblasti ochrany dětí a podpory rodin účastní (školský, sociálních věcí, zdravotnictví, vnitra, spravedlnosti a financí), Asociace krajů, úřadu ombudsmana, Nejvyššího zastupitelství a Úřadu vlády pro lidská práva. Aktuální tendence sloučení školství a sociální problematiky podle mého nic neřeší. Na návrhu je obecná shoda i s reprezentantem na tuto problematiku z MPSV.

(Ve svém apelu J. Pilař píše: Ve všech typech školských výchovných zařízení, tedy i v dětských domovech, výrazně převažují děti s rizikovým chováním, aktuálně stále častěji i s poruchami chování včetně stále vážnějších forem disharmonického vývoje osobnosti /dříve psychopatie/, které nelze běžnou domlouvou korigovat. Je zde třeba akcentovat odbornou speciálněpedagogickou a terapeutickou péči, tedy vesměs výchovných pracovníků, kteří mají odborné speciálněpedagogické vzdělání v etopedii, terapeutických technikách a sociální patologii.

Při zkušenostech s orgány MPSV a subsidiárních orgánů zabývajících se problematikou práv dětí by odborná práce s dětmi s rizikovým chováním a dysfunkčním rodinným zázemím mohla značně utrpět především z důvodu malého důrazu na skutečnou odbornost pracovníků sociálních služeb v problematice přímé pedagogické práce.

Celý systém školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy je v současné době poněkud dezorganizován také kvůli pasivitě svého zřizovatele MŠMT a nejednotné práci OSPODů, soudů a státních zastupitelství. Pro příklad uvádím výrok soudu, že „dítěti nařizuje psychologicko-výchovný ambulantní pobyt ve Středisku výchovné péče“. To mne fakt rozesmálo. Chybí jednotné metodické a vůbec odborné vedení napříč rezorty, které by důsledně kontrolovalo naplňování kompetencí jednotlivých složek systému. Je třeba za mezirezortní shody koncepčně implementovat nový Občanský zákoník do života všech segmentů systému tak, aby si navzájem neodporovaly.

V uplynulém roce byly novelizovány dva zásadní zákony – o pedagogických pracovnících a školský. Jak hodnotíte změny, které přinesly?

Člověk se nestačí divit, jaké nápady zrají v hlavách některých poslanců a pracovníků ministerstev, a to zvláště vůči školské problematice. Začalo to rozdělením pedagogických pracovníků na učitele, kterým byl přiznán stotřicetiprocentní mzdový benefit, a těm „zbývajícím“ pedagogům (např. speciálním pedagogům, psychologům a dalším profesím ve školách) nikoliv, přestože si zvláště u prvních dvou profesí učitelé a různí školští experti naříkají, jak jich je málo. V tomto ohledu vynikl především zimní ministr Petr Gazdík, který hlásal, že přivede do škol několik stovek psychologů, aniž tušil, kde je vezme. Vzápětí se stal jedním z autorů této pitomosti – tedy rozdělení pedagogických pracovníků

na dvě skupiny, která psychology před vstupem do škol spíš odrazuje. Podobně se zaskvěla paní poslankyně, předsedkyně podvýboru pro regionální školství Renáta Zajíčková, když se divila, proč ostatní pedagogové chtějí stejný benefit, když vědí, jak je na tom státní kasa. Kdyby neslibili nikomu žádné navýšení, bylo by to lepší. Stejně – jde o navýšení objemu financí na 130 % pravděpodobně oproti předminulému roku, obávám se, že si toho učitelé na svých páskách ani nevšimnou. Žádnému z autorů nedošlo, že nám nešlo ani tak o peníze jako o nerovný přístup k pedagogickým pracovníkům stejné úrovně vzdělání, v rámci speciální pedagogiky z hlediska osobnosti žáka ještě komplexnější. To fakt rozum nebere.

Tato změna vyvolala bouřlivou a nesouhlasnou debatu.

Společně s Uníí zaměstnavatelských svazů, CZESHA a školskými odbory jsme otevřeli diskuzi v Parlamentu s autory tohoto nepovedeného návrhu. Vysvětlovali jsme naše argumenty autorům P. Gazdíkoví, R. Zajíčkové, M. Výbornému, jaká rizika s sebou jejich návrh nese. Pana poslance Klímu naše názory ani nezajímaly a na jednání s téměř třiceti odborníky nepřišel. Vystupovali zde zástupci všech možných asociací a organizací spojených s poradenstvím, se speciálním školstvím, se školní psychologii i s oblastí ústavní a ochranné výchovy, upozorňovali na nebezpečí kastování pedagogů na „důležitější“ a „méně důležité“. Že to nepochopil J. Michálek jako právník, to respektuji, ale že ho prosazovali ostatní, kteří jsou bývalými pedagogy, to mě fakt zaráží. M. Výborný sice sliboval, že nám pomůže, ale nakonec nic neudělal. Je to smutek.

Zaznamenal jste dopad tohoto rozhodnutí mezi pracovníky poradenství?

V následující době se to ukáže. Nejsme učitelé, naši práci nechtějí ocenit, asi nás tolik nepotřebují, říkali i školní psychologové a speciální pedagogové a někteří z nich mluvili o tom, že uvažují o přechodu

do soukromé sféry. Konečně – proč ne, po jejich službách je velká poptávka, to ukazují i čekací lhůty v pedagogicko-psychologických poradnách, určitě by si tak vydělali i víc peněz. Ukazuje to na to, že se lidé dívají na toto rozhodnutí kriticky, poslanci, kteří to navrhli, by se měli nad sebou zamyslet. Bude ještě složitější sehnat tyto odborníky do škol a do poradenství.

Součástí změn je i institucionalizace asistentů pedagoga, kterou jste také v první odpovědi zmínil. Ve speciálním školství už to nějakou dobu funguje, školy dostávají peníze prostřednictvím svých PHmax. V běžných školách se ale objevila obava, že řada z nich bude mít výrazně méně peněz na tuto pozici, že klesne počet asistentů, že se zhorší péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Jaký je váš názor?

Podle mého názoru by to mohlo, pokud se to správně uchopí, vnést do této oblasti scházející systém. Je to změna, po které jsme dlouho volali. Dneska je v tom zmatek, vezměte si, že pedagogicko-psychologické poradny doporučují často více asistentů pedagoga než speciálněpedagogická centra, což logiku nemá. V době, když jsem řídil odbor školství v Praze, jsme se domlouvali na systém, kdy v případě, že PPP chce doporučit asistenta pedagoga, předají dítě ještě do SPC k podrobné diagnostice. PPP by se zabývaly pouze žáky s poruchami chování a s SPUCH. Jsem pro, aby potřebu zařazení asistentů pedagoga do výuky určoval ředitel školy, aby je zařazoval do tříd, v nichž budou skutečně potřeba. Samozřejmě po konzultaci s odborníky. Přece ředitel je zodpovědný za úroveň výuky ve škole, a jak se s tím vyrovná, to je jeho odpovědnost. Nutno připomenout, že se musí jednat skutečně o asistenty pedagoga, ne o asistenty žáka, jak je to mnohdy dnes. Konečně tak byl původně koncept těchto pozic v době, kdy jsem řídil odbor speciálního vzdělávání na MŠMT, připravován, než ho systém inkluze a související nekompetentní zásahy do poradenství zdeformovaly. V rámci nového ▶

► pojetí systému asistentů pedagoga by podle mého názoru mělo dojít k tomu, že školy budou mít k dispozici sumu prostředků odpovídající potřebnému počtu asistentů pedagoga s tím, že pozice asistenta už nebude vázána na žáka, což v případě jeho přestupu na jinou školu znamená pro asistenta obvykle i odchod ze školy. Asistenti se stanou plnohodnotnými členy týmu i z pracovněprávního hlediska. Bude to perspektivní pozice a ředitelé se nebudou bránit investovat do dalšího vzdělávání těchto pracovníků.

Některé školy s vyšším počtem asistentů se ale obávají, že je budou muset propouštět, že na ně nebudou mít dost peněz. A že peníze v rámci PHAmax půjdou i do škol, které v podstatě asistenty nepotřebují. Že hlavně malé školy s malým počtem žáků budou tímto systémem „bity“.

Nemám z toho obavy. Každá škola se při tvorbě svého rozpočtu může zúčastnit dohodovacího řízení, při kterém může uplatnit potřebu financování svých specifík a nadstandardních potřeb. Může tam zdůvodnit a dokladovat počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří podporu asistenta pedagoga potřebují. Systém standardního financování prostřednictvím PHAmax mi přijde ve výsledku efektivnější, průhlednější a jednodušší. Konečně speciální školy (pseudoochránci lidských práv mi tento termín prominou) se s takovým přístupem již szily.

Jedním z argumentů, který jsem zaznamenal, je i snížení nároků na poradenství, které by nemuselo vydávat tolik doporučení pro podporu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami prostřednictvím asistenta, sníží se tlak na nutnost personálního posilování poradenství. Jenže poradny upozorňují, že ředitelé pro svoje rozhodování stejně budou potřebovat stanovisko poradny (nebo SPC), že konkrétní žák skutečně kvůli svým speciálním vzdělávacím potřebám pomoc asistenta potřebuje.

Pokud takový problém nastane, dovedu si představit, že společně s asociacemi zastupujícími odborné zájmy pracovníků poraden a SPC i za podpory Unie zaměstnavatelských svazů, odborů a dalších profesních organizací je možné tento problém řešit. Otázkou je, jestli ministerstvo a kraje budou ochotné odborné veřejnosti naslouchat. Je pravda, že mám pocit, že tato vůle na některých pozicích spíše schází, že je v posledních letech tendence odborné otázky politizovat a odborný dopad některých rozhodnutí pak zůstává stranou. I v takových případech se ale odborné asociace musí domluvit a společně odborný pohled prosazovat. Třeba i prostřednictvím Národního konventu o vzdělávání, který ministr M. Bek ustavil a do něhož se zval desítky zástupců školství včetně naší asociace. Ministr tvrdil, že Konvent vytváří z důvodu, aby slyšel názory z praxe. To je skvělé. Je ale otázka, do jaké míry se pak podaří i uplatnit to, co tam zazní.

Poradenství se dotýká i změny v systému školních poradenských pracovišť, kdy „malým“ školám by měly delegovat psychology a speciální pedagogy pedagogicko-psychologické poradny a „velké“ školy by je měly jako své zaměstnance. Vítejte tuto změnu?

Je to téma, na kterém jsme se zatím v rámci asociace neshodli. Jeden názor je, že by všichni měli být buď zaměstnanci školy, nebo zaměstnanci poradny. Ve druhém případě není šikovné, že by byl tento odborník na poradně závislý jednak personálně, jednak platově. Vnímáme ale problém, o kterém jsme diskutovali už při zro-

2+2=5

Shutterstock

Minimální výstupy by měly být součástí metodického doporučení. To je podle vás nedostačující?

To je špatně. Metodické doporučení není závazné. Fakticky vymahatelné je pouze ve školách zřízených ministerstvem školství. V jiných školách se jím ředitelé a učitelé řídit nemusí.

Ředitelé jsou ale bezpochyby rozumní a nastaví systém tak, aby byl ve prospěch žáků... A můžou využít právě toto metodické doporučení.

Můžou. Ale co když někteří ředitelé si s tímto problémem nebudou chtít lámat hlavu a neudělají to? Nic je k tomu nebude nutit. Proč se ministerstvo tak brání tomu, aby byl odkaz na minimální výstupy uveden přímo v závazném textu RVP, jako je tomu dosud? Odkazovat se na potřebu zjednodušení textu nebo omezení rozsahu nemá smysl, jde jen o jednu větu nebo jeden odstavec. Proč to najednou nejde? A pokud by ministerstvo školství potřebovalo minimální výstupy podrobněji rozpracovat, nebyl by to problém, naše asociace to už má hotové. Konečně bez problému se dá pracovat i podle přílohy pro žáky s lehkým mentálním postižením, která sice byla před pár lety z politických důvodů zrušena, ale z hlediska svého odborného obsahu je pořád použitelná. Všechno se odvíjí od politického odmítnutí respektování odlišností žáků. Každý odborník ví, že zhruba okolo třetího ročníku základní školy se začínají výrazněji odlišovat děti s lehkým mentálním postižením od ostatních, mají problémy s chápáním abstraktních pojmů. Pokud mají zůstat v běžné škole, měla by jim tato škola vytvořit odpovídající podmínky – a nárokové minimální výstupy vyplývající z RVP mezi ně patří. Proč by se měli tito žáci učit druhý cizí jazyk, když se díky této nadměrné zátěži pořádně nenaučí ani jazyk mateřský?

Je správný můj dojem, že se postupně sblíží názory tří základních asociací v oblasti poradenství a speciální pedagogiky – Asociace speciálních pedagogů, pracovníků PPP a pracovníků SPC?

Asi nás sblíží společné problémy. V tom, s čím vláda ve školství přichází, je bohužel řada nedomyšleností. Chtěl bych, abychom společně posuzovali ministerstvem navrhované materiály, abychom společně prosazovali rozumné změny. Najít společný odborný pohled na problémy považují za podstatné a ve svém důsledku i rezortu prospěšné. Odbornost je třeba zbavit závaží přílišné politické korektnosti, která se posléze stává vůči žákům poněkud nekorektní a na další život nepřipravující.

du nové koncepce školního poradenství na konci minulého tisíciletí. Tehdy byla představa, že škola se zhruba 500 žáky by měla celý úvazek psychologa, menší by se pak o něho dělily.

Jaký názor v asociaci převládá?

Větší část členů je spíše pro to, aby byli pracovníci školních poradenských pracovišť zaměstnanci škol. Ale jak říkám, řešení pro malé školy není jednoduché a nelze problematiku paušalizovat.

Sledovali jste i boj mezi klinickými a školskými logopedy o postavení tohoto odborníka ve školství?

To je debata, která se vedla nesmírně dlouho a byla často zbytečně vyhrcoaná. Asociace speciálních pedagogů výrazně podpořila stanoviska školských logopedů a jsem rád, že nová legislativa tento spor už rozhodla. Odborná východiska obou skupin jsou stejná, kliničtí mají své atestace, školští své další studium. I pro klienty je lepší jejich spolupráce než stálé spory. Fundamentální přístupy vedení Asociace klinických logopedů, které staví logopedy ve školství do odborníků druhého řádu, mi jsou velmi protivné.

Na konci školního roku se asociace na svém zasedání zabývala otázkou minimálních výstupů a jejich zapracování do RVP.

Přístup k novému RVP vychází z inkluzivního pohledu na vzdělávání. Jako by autoři nechápali, že žáci se vzájemně odlišují – inteligencí, schopností se vzdělávat. Z to-